A falusi turizmus helyzete és ökonómiai értékelése zempléni településekben

SZABÓ BERNADETT

Kulcsszavak: falusi turizmus, ökofalvak, fenntarthatóság, Zemplén.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Zempléni települések helyzetét és falusi vendéglátóinak a tevékenységét 2002-ben és 2010-ben végzett mélyinterjúk és kérdőíves felmérések keretében vizsgáltam, amely lehetőséget adott a változások figyelemmel kísérésére. A vizsgált települések az utóbbi nyolc évben jelentősen fejlődtek a megvalósult infrastrukturális beruházásoknak köszönhetően. A térség jelentős turisztikai potenciált rejt magában, melynek hasznosítása azonban szerény. A vendégforgalom alakulása nem tükrözi az országos tendenciát, mert a gazdasági válság hatására nem emelkedett, hanem 40%-kal csökkent. A vendéglátók nincsenek tisztában a tevékenységgel kapcsolatban felmerülő költségekkel, nem ismerik a tevékenységüket érintő aktuális változásokat; a szállás mellett szegényes az étkeztetés és a programkínálat.

Korábban a falusi turizmus gazdasági értékelésére alkalmas modellt dolgoztam ki Hortobágy menti településekre, melyet adaptáltam a zempléni településekre, s így számszerűsíthetővé tettem a térségben működő falusi vendéglátás költségeit, bevételeit és jövedelmeit, valamint különböző beruházási koncepciók megtérülését.

Feltártam, hogy a vizsgált zempléni településeken reális esély nyílik az ökofalvak koncepciójának megvalósítására, mely a falusi vendéglátással karöltve hozzájárulhat a fenntartható gazdálkodás megalapozásához és a környezettudatosság terjesztéséhez.

BEVETEZÉS

A vidék gazdasági bázisának erősítése, diverzifikálása a mezőgazdaság fejlesztésével önmagában nem elegendő, a helyi erőforrásokat hasznosító tevékenységek fejlesztése is szükséges. A több lábon állás megvalósítása, tájjellegű termékspecifikumok előállítása, feldolgozása, értékesítése, a mezőgazdaság és az idegenforgalom összekapcsolása a mezőgazdaság népességeltartó erejének a fokozódását segíthetik. Megakadályozható továbbá a vidéki termelők – a mezőgazdaság gyenge jövedelemtermelő képessége miatti – elvándorlása a képződő munkahelyek és a kiegészítő jövedelemszerzés által *(Antal et al., 2009)*. Ez utóbbi hozzájárulhat – közvetve – érzékeny természeti területeken az extenzív gazdálkodás lehetőségének megteremtéséhez és lehetőség nyílhat a falusi és vidéki életforma fenntartására és megőrzésére is.

A vidékfejlesztés funkciói közé tartozik a természeti erőforrások, a környezet, a táj megőrzése *(Nemessályi et al., 2004)*. A fenntartható vidékfejlesztés megőrzi, regenerálja és újrateremti a természeti erőforrásokat, számol azok terhelést viselő képességével, emeli a vidéki lakosság életkörülményeit, helyreállítja a vidék funkcióit, hozzájárul a társadalmi igényekhez, továbbá rendelkezésre állnak azok az anyagi-gazdasági, pénzügyi és más források, melyek a mindennapi szükségletek és

a társadalmi, szociális, kulturális igények kielégítéséhez szükségesek. Az élhetőség az, amely meghatározza egy adott térség fenntarthatóságát *(Csete – Láng, 2009)*. *Csete M. (2009)* alapján a legtöbb vidéki település a turizmus fejlesztésében lát lehetőséget, kiegészítő jövedelemszerzést, munkaalkalmat, településfejlesztést és élhetőségjavítást.

A falusi vendéglátás klasszikus értelemben a mezőgazdaságból származó jövedelmet egészíti ki, azonban magyar viszonyok között a két tevékenység általában alig kapcsolódik egymáshoz. Nem szorítkozik csak falvakra, hanem vidéki kisvárosokban is működhet, melyek nem kiemelt gyógy- és üdülőkörzetek részeit alkotják. A tevékenység három szolgáltatás nyújtását foglalja magában: szállást, étkeztetést és programkínálatot; a vendég részéről pedig olcsó és aktív kikapcsolódást jelent, mely során a vendég a nyújtott szolgáltatások révén megismerheti az adott tájegység hagyományait, bekapcsolódhat helyi, tájjellegű munkákba, például szövésbe, kosárfonásba, szüretelésbe, disznótorba, vagy akár megismerkedhet a helyi jellegzetes ízekkel is. Akkor sikeres igazán, ha a tevékenység mezőgazdasághoz kapcsolódik, az abból származó jövedelmet egészíti ki, és így a mezőgazdasági tevékenység a programkínálatot színesítheti. Olyan területeken lehet jelentős, ahol természetvédelmi megszorítások miatt intenzív mezőgazdaság nem működhet, így a falusi vendéglátás hozzájárulhat a kevésbé intenzív és környezetbarát mezőgazdaság jövedelmének kiegészítéséhez, továbbá az előállított termékek közvetlenül hasznosíthatók a vendéglátásban.

A válság pozitívan érintette a falusi turizmust országos szinten, ami jellemző tendencia más országokra is *(Chaitip, 2010)*. A FATOSZ *(Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége, 2010)* becslése alapján 2009-ben mind a falusi vendéglátók száma, mind pedig a férőhelyek száma nőtt 15-16%-kal, és 17%-kal több vendég érkezett, mint 2008-ban, hiszen az árérzékeny hazai turisták kisebb számban utaztak külföldre, mint korábban. Jelenleg a vendéglátók száma 8000 körüli. A 2010-ben bevezetett adómentesség eltörlése viszont visszavetheti a vendéglátók törekvéseit és vállalkozói kedvét.

A legutóbbi, falusi szálláshelyekre is vonatkozó jogi szabályozás (14) korlátozza a falusi szállásadásra alkalmas települések körét, kiszorítva a lehatárolásból olyan településeket, melyek környezete, hagyománya megfelelne a falusi vendéglátás követelményeinek. A kormányrendelet már nem különbözteti meg a magánszállásadói (falusi és fizető-vendéglátó szállásadás) és a kereskedelmi szállásadást, mely alapján jogilag megszűnik a falusi vendéglátás fogalma, helyette szálláshely-szolgáltatóként, vagy fizető-vendéglátóként tartják nyilván ezentúl a szállásadókat. A jogszabály nem teszi kötelezővé a szálláshelyek minősítését, az csak a minimális engedélyezési és üzemeltetési feltételeket határozza meg, melyek az üzemeltetési engedély kiadásának feltételét jelentik. Így vendégházak minősítése esetén a most kialakulóban lévő új védjegyrendszer alkalmazása sem lesz kötelező, de a minőségi vendégfogadás fejlődését vonhatja maga után.

A falusi vendégasztal-szolgáltatás újra arra sarkalhatja a kistermelőket és a gazdálkodással foglalkozó falusi vendéglátókat, hogy térségükre jellemző, hagyományos eljárásokkal előállított mezőgazdasági termékeket állítsanak elő, melyeket közvetlenül tudnak a vendégek számára értékesíteni (15). A helyi specialitásokra alapozva feleleveníthetők az egykori, tradicionális gazdálkodási módok, egykori mesterségek, melyek települési, vagy több települést érintő, akár kistérségi rendezvények során bemutatásra kerülhetnek az odalátogató vendégeknek. Mindez összefogásokra késztetheti a lakosokat, segítheti a belső identitástudatuk kialakulását, mely során újra felfedezhetik térségük értékeit.

Célul tűztem ki falusi vendéglátók működésének a feltárását, és a tevékenység eredményének a számszerűsítését, illetve környezettudatos életforma kialakítására való hajlandóságot zempléni településeken. A térség természeti és ember alkotta értékek tárháza, melynek bemutatása jól kapcsolható a falusi turizmushoz, mely egyre több ember számára nyújthat megélhetést.

A KUTATÁS MÓDSZEREI

A falusi vendéglátás adottságait a gyakorlatban hét zempléni településen vizsgáltam: Bózsván, Füzéren, Füzérradványban, Hollóházán, Mikóházán, Pálházán és Telkibányán. A vizsgált terület, a Hegyköz, Borsod-Abaúj-Zemplén megye északkeleti részén található. A települések kiválasztását indokolta, hogy az ország falusi vendéglátóinak az egynegyede (27%) az Észak-magyarországi Régióban, míg a régió falusi vendéglátóinak fele (52%) Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található *(Dávid et al., 2007; FATOSZ, 2010)*. A Zemplénhez tartozik a legtöbb település a megyét érintő öt üdülőkörzet közül, mely a térség turisztikai vonzerejéről árulkodik. A Zemplénben eltöltött vendégéjszakák száma magánszálláshelyeken a megyei érték egyharmada, míg a Hegyköz településein realizált vendégéjszakaszám 32%-a a zempléni forgalomnak *(Zemplén projekt, 2009)*. Törekedtem arra, hogy eltérő adottságú, de jelentősebb idegenforgalommal rendelkező településeket vonjak be a vizsgálatba, mely a hasonló természeti adottságok mellett rámutathat a problémák okaira és a fejlődési lehetőségekre is. Bózsva, Füzér, Füzérradvány, Hollóháza, Mikóháza és Pálháza magánszálláshelyeinek vendégforgalma több mint a felét teszi ki a Hegyköz 18 településének *(Zemplén projekt, 2009)*. Telkibánya választását az indokolta, hogy – bár már nem hegyközi település – a kis lélekszám ellenére sikerült magas színvonalú turisztikai kínálatot és üdülőfalu jelleget kialakítani a községben. A települések helyzetét és a falusi vendéglátók tevékenységét 2002-ben és 2010-ben végzett mélyinterjúk és kérdőíves felmérések keretében mértem fel. Mind a kétszer a felmérés kiterjedt a polgármesterek véleményének feltárására, a lakosság elégedettségének vizsgálatára és a falusi vendéglátók működésének megismerésére. Jelen tanulmányban a 2010-es felmérés eredményeire és a változásokra koncentrálok.

A polgármestereknek szánt mélyinterjú 2010-ben összesen 26 kérdést tartalmazott. A célja a településekre vonatkozó legfontosabb adatok begyűjtésén túl többek között a 2002-től történt legfontosabb változások megismerése volt. A mélyinterjúban kitértem a lakosok számára, kor és végzettség szerinti megoszlására, a foglalkoztatási helyzetre, a település kapcsolatára a környező településekkel, a civil szervezetekre, turisztikai fejlesztésekre, a falusi turizmust segítő/gátló tényezőkre, támogatásokra, fejlesztésekre, az önkormányzat költségvetésére, a megoldandó feladatokra, az ökofaluvá válás esélyeire, a lakosság együttműködésére.

A lakossági felmérésnél a mintába kerülők a vizsgált települések összlakosságának 1%-át alkották, így 47 fő került a mintába. A minta kor, nem és végzettség szerinti összetétele reprezentálja az összlakosság összetételét. A lakossági kérdőíves felmérésnek, mely 21 kérdésből állt, célja volt a jövedelemkiegészítés módjának, a megoldandó feladatok megismerésén túl a lakosság véleményének a feltárása a település helyzetével, jövőjével, egyes adottságaival kapcsolatban, és feltárni a lakosság hajlandóságát a falusi turizmus végzésére, az együttműködésre, összetartásra, valamint környezettudatos életforma kialakítására.

A falusi vendéglátók működését feltáró felmérésbe 20 falusi vendéglátó került be, akik a hét településen működő összes vendéglátók 20%-át alkotják. A falusi vendéglátók kérdőíve 44 kérdést tartalmazott. A vendéglátóra vonatkozó általános kérdések után a szálláshely jellemzői, a tevékenység gazdasági adatai, az esetleges mezőgazdasági tevékenység jellemzői, valamint az elmúlt hónapok – falusi turizmust érintő –

aktualitásai szerepeltek. A felmérés során a működés megismerése mellett arra is koncentráltam, hogy a tevékenység mennyiben kötődik mezőgazdasági tevékenységhez, a vendéglátók hajlandóak-e biogazdálkodással is foglalkozni, továbbá az ő esetükben is felmértem a környezettudatos életforma kialakítása iránti hajlandóságot.

A felmérést 2010 júliusában és augusztusában végeztem el saját magam, személyesen, hiszen éppen az volt a célom, hogy minél részletesebb betekintést nyerhessek a településeken élők helyzetébe, valamint első kézből kapjak információt a falusi vendéglátók működéséről. Az eredményeket Microsoft Excel program segítségével értékeltem.

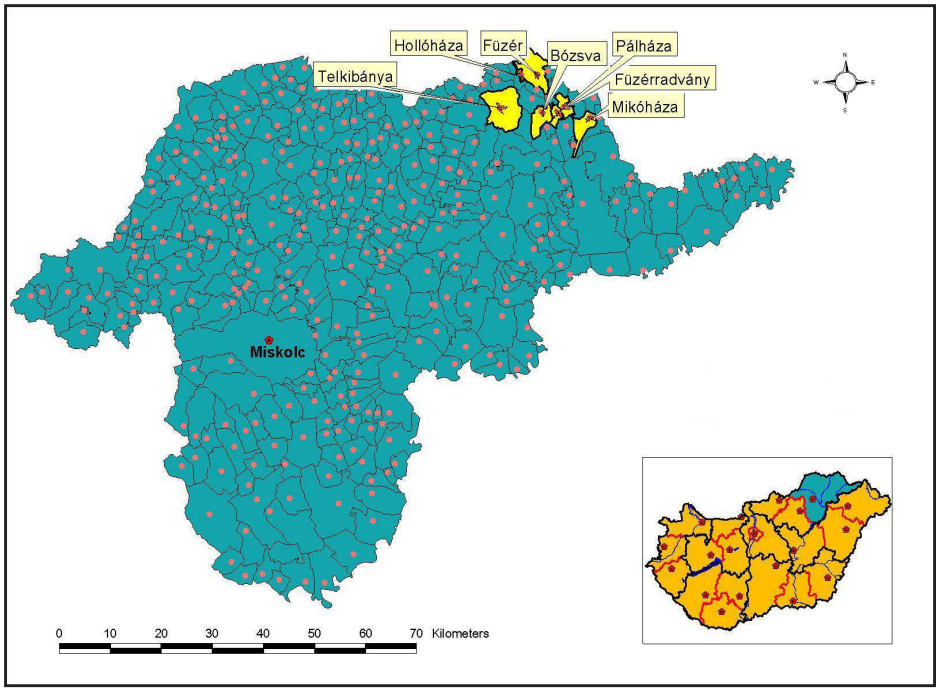
A zempléni falusi turizmus gazdasági értékelésére készített modellt, melyet korábban Hortobágy menti településekre dolgoztam ki, adaptáltam a vizsgált zempléni településekre is, és elkészítettem a zempléni falusi vendéglátás gazdasági értékelését, mely során fejlesztési változatok hatását modelleztem a jelenlegi helyzetre vonatkozóan. A modell alkalmas hétféle beruházási koncepció, három szolgáltatástípus, illetve a településekre jellemző árak és vendégéjszakák figyelembevételével a falusi vendéglátás költség-, bevétel- és jövedelemviszonyainak, és a különféle beruházási koncepciók megtérülésének a kimutatására. A modell a költségeket állandó és változó költségek szerint tartalmazza. A változó költségek számításánál az egy vendégéjszakára jutó ráfordítások mennyiségét a *Horváth (1992)* által javasolt irányszámok és ezek tapasztalati úton történő korrekciója alapján számoltam. A beruházási koncepciók megtérülésének vizsgálatánál 15 éves működési időt feltételeztem és 7,25%-os kamatlábat vettem figyelembe.

A FALUSI TURIZMUS HELYZETE A ZEMPLÉNBEN

A vizsgált települések elhelyezkedését az 1. ábra mutatja.

1. ábra

A vizsgált zempléni települések elhelyezkedése Borsod-Abaúj-Zemplén megyében

Személyes tapasztalataim, 2010-ben a polgármesterekkel végzett megismételt mélyinterjúk, a lakosság körében és a vendéglátókkal végzett kérdőíves felmérések, továbbá a rendelkezésemre bocsátott anyagok és információk alapján a hegyközi települések falusi vendéglátása stagnáló, kicsit fejlődő 2002 óta, bár a válság okozta visszaesés most nem ezt tükrözi. A polgármesterek továbbra is a turizmust tekintik fejlődési lehetőségnek. A vendégek között egyre nagyobb számban jelennek meg kerékpáros turisták, két kerékpárút átadásának köszönhetően.

A vizsgált települések hazánk leghátrányosabb helyzetű települései közé tartoznak. Jellemző, hogy hasonló a társadalmi és gazdasági szerkezetük, bővelkednek természeti értékekben, épített örökségben, és máig is élő hagyományokkal rendelkeznek. Ezek megadják az alapot a települések összefogására, együttműködésére. Eredményes lépések történtek a közelmúltban az öregedés, elnéptelenedés, munkanélküliség csökkentésére. Idegenforgalmi, infrastrukturális és intézményi fejlesztések jöttek létre a települések közötti partnerségen alapuló együttműködés következtében, átstrukturálódás kezd kialakulni az erdő- és mezőgazdasági termelés, a termékfeldolgozás és a falusi vendéglátás terén, melyek növelhetik a helyiek életminőségét, javíthatják a foglalkoztatási helyzetet, és bővíthetik a jövedelemszerzési lehetőségek körét. A fejlesztésekben visszaköszön a természet- és környezetvédelem, így a fenntartható térségfejlesztés és az együttműködés összhangja. Ezek alapján bízhatunk abban, hogy a településekre még jellemző kedvezőtlen helyzet az összefogás és támogatás hatására lassan megszűnik, és élhető vidéki településekként szép példáját fogják mutatni a népességmegtartásnak, a természeti, kulturális és társadalmi értékek megőrzésével.

A Hegyköz településeinek országosan is meghatározó szerepe volt az erdőgazdálkodás fejlesztésében, és jelentős volt a házi faipar *(Pap, 2002)*. Jelenleg a természetközeli, fenntartható erdőgazdálkodás jellemzi a térséget. A mezőgazdaságot tekintve a gyümölcsösök telepítése, a legeltető állattartás és gyepgazdálkodás, a biogazdálkodás és az előállított termékek helyben történő feldolgozása jelenthet perspektívát a mezőgazdaság természeti értékeket is figyelembe vevő népességmegtartó erejének növeléséhez, mely nagyon jól kapcsolható a falusi vendéglátáshoz, hiszen a mezőgazdasági tevékenységek programként megjelenhetnek a vendéglátás szolgáltatásai között, a mezőgazdasági termékek pedig közvetlenül értékesíthetők a vendégek számára, mely a helyi termékek piacbővülését is jelenti.

A helyi termékek piacra vitele növekvő jelentőségű. Pálházán, bár az állattenyésztés csökkent a mezőgazdasági szövetkezetek felszámolásával, az állatvásárok tartása fontos maradt. A tej, a hús, a sajt, a pálinka, a pisztráng, a mézeskalács idegenforgalomban játszanak szerepet, melyek a helyieknek munkahelyet és megélhetést, a turistáknak pedig vonzerőt jelentenek (12). A dió, a málna, a szeder, a ribiszke, az alma, a kajszibarack, a szőlő a Hegyköz gyümölcsei. A gyümölcstermelés, a biotermékek arányának növelése és a piacképes feldolgozás stratégiai súlyú lehet a térség helyi foglalkoztatásában és a vendégforgalom növekedésében. Kiváló lehetőségként kínálkozik a termék- és szolgáltatás-klaszter felállítása, mely a helyben előállított termékek „továbbvitelét" szolgálná, például Hollóházán a helyi szilva, málna lekvárként történő értékesítése útján a helyi kézművesek által előállított edényben, vagy a községben működő fagylaltozóban a helyben termett gyümölcsöknek a felhasználása révén, vagy akár birsalmapálinka készítésével.

Valamennyi polgármester működő alternatívát lát abban, hogy az adott település hosszabb távon ökofaluvá váljon. Ehhez

természetesen a szükséges tőkén túl a lakossági szemléletformálás is szükséges. Mindegyik település alkalmaz faapríték-tüzelésű, faelgázosító kazánt, napkollektorokat; a környezettudatosságra való nevelést pedig már iskolás korban elkezdik.

A lakossági felmérésekből kiderült, hogy a megkérdezettek 63%-a pozitívan vélekedik a települése jövőjéről, míg 25%-uk, főleg füzérradványi és hollóházi lakosok, negatívan. Füzérradványban a közbiztonság hiánya, míg Hollóházán a község népességeltartó erejének csökkenése okoz problémát a lakosság számára. A megoldandó feladatok közé minden településen első helyen a munkahelyteremtés került. A megkérdezett lakosság közel 40%-a tervezi, hogy elkezd falusi vendéglátással foglalkozni, különösen azok, akiknek a főfoglalkozása szolgáltatási szektorban található. A települések vonzerejét rangsorolva az első helyen a természeti adottságok állnak, melyet a népi hagyományok és rendezvények, a művészeti, építészeti értékek követnek.

A lakosság önmagát egy 1-től 5-ig terjedő skálán (5-ös a legjobb) 4-re minősítette az összetartást és együttműködést tekintve.

A falusi vendéglátók között végzett felmérés eredményei alapján a válaszadók többsége már 9-10 éve foglalkozik falusi turizmussal, azonban harmaduk nem végzett falusi vendéglátó tanfolyamot. A megkérdezettek 50%-a a helyi TDM (Turisztikai Desztináció Menedzsment) egyesület tagja, melynek keretében falusi vendéglátó tanfolyamon vettek részt. A vendéglátók 25%-a nem beszél idegen nyelven. A falusi vendéglátás elkezdésének oka elsősorban a kiegészítő jövedelemszerzési lehetőségben keresendő.

Átlagosan három szobát és nyolc férőhelyet adnak ki a vendéglátók, akikhez az elmúlt évben 50 vendég érkezett, mely értékek jóval meghaladják az országos átlagot, azonban a 2002-es felméréshez képest több mint 30%-kal kevesebb a vendégszám. A külföldiek aránya elenyésző. A vendégek átlagos tartózkodási ideje a hét településre vonatkozóan nem éri el a három napot, mely alatta van az országos átlagnak megfelelő 3,5 napnak, és a 2002-es értéknek. Az egy vendéglátóra jutó vendégéjszakák száma 120, mely 20%-kal magasabb, mint az országos, azonban feleakkora, mint a 2002-ben realizált érték. A kapacitáskihasználás – csak a nyári szezont figyelembe véve – 16%-os, mely országos átlag körüli, de alacsonyabb, mint a 2002-ben tapasztalt kihasználás. A legalacsonyabb érték Hollóházán, míg a legmagasabb Füzéren volt tapasztalható.

A szálláshelyek döntően 3 napraforgós minősítésűek, azonban 15% esetében nem történt meg a minősítés. A szálláshely ára a vendéglátók 45%-ánál 2100 és 2500 Ft közötti. Négy napraforgós szálláshelyek esetén 3000-3500 Ft a jellemző ár, míg a meglévő kapacitások hasznosításakor 1800-2000 Ft-ot kérnek a vendéglátók. Sajnálatos tény, hogy a vendéglátók 75%-a nem vállal étkeztetést, melynek oka az, hogy a legtöbb szálláshelyen jól felszerelt konyha áll a vendégek rendelkezésére, de a vendégeknek nincsen lehetőségük a családnál megkóstolni a helyi, hagyományos ízeket. Akik vállalnak étkeztetést, azoknál a reggeli ára 500-600 Ft/fő, a vacsoráé 900-1000 Ft/fő körüli. A megkérdezetteknek mindössze 30%-a biztosít programokat a vendégeknek, mint például borkóstolást, horgászatot, vadászatot, lekvárfőzést vagy állatetetést.

A tevékenység gazdasági adataira áttérve elég kedvezőtlen a kép. A falusi vendéglátók nincsenek tisztában azzal, hogy milyen állandóan felmerülő költségeik vannak, azt pedig pláne nem tudják, hogy a vendégfogadásnak milyen, a vendégforgalommal összefüggő változó költségei merülnek fel, azok összefolynak a háztartási kiadásokkal.

Kedvező, hogy a vendéglátók 65%-a foglalkozik otthon mezőgazdasági te-

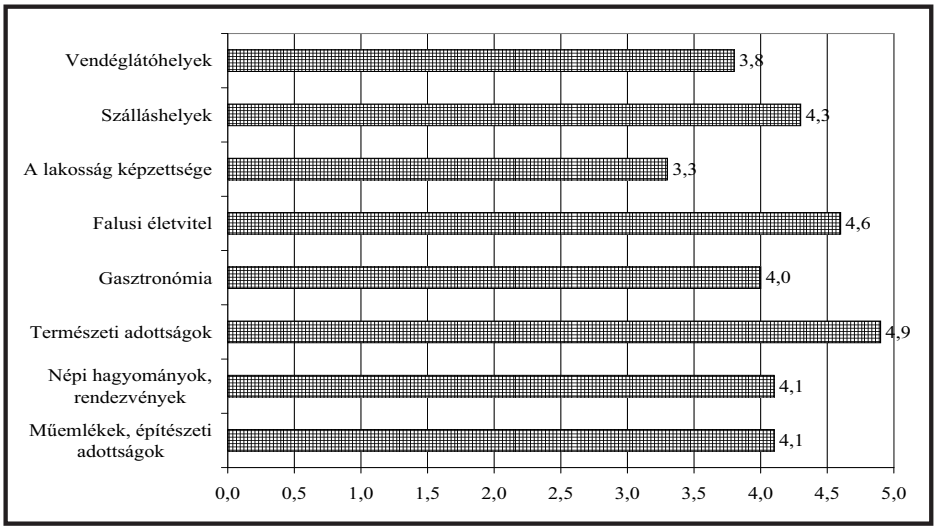
vékenységgel: állattartással, zöldség- és gyümölcstermeléssel. Bár regisztrált biogazdálkodóként nem, de vegyszermentesen gazdálkodik egyharmaduk. A mezőgazdasággal is foglalkozó vendéglátók 44%-a hajlandó lenne a jövőben kontrollált biogazdálkodással foglalkozni.

Részletezve a tevékenységet érintő aktuális kérdéseket, meglepő választ kaptam arra vonatkozóan, hogy hogyan változott a vendégforgalom a gazdasági válság hatására, bár a vendégforgalomra számolt hatékonysági mutatók már tükrözték a helyzetet. Míg országos szinten 15% körüli forgalomnövekedés volt tapasztalható a falusi turizmusban, addig a Hegyköz településein a vendégforgalom jelentősen visszaesett, átlagosan 40%-kal. Jellemző tendencia, hogy főleg azok a vendégek maradtak meg, akik üdülési csekkel tudnak fizetni. Sajnálatos tény, hogy a vendéglátóknak szinte semmilyen információjuk nincs az adózást, a jogi hátteret és a minősítést érintő változásokról, még akkor sem, ha falusi turizmussal kapcsolatos szervezet tagjai.

A megkérdezettek 90%-a nem alkalmaz megújuló energiaforrásokat, azonban 72%-ukban megvan a hajlandóság a környezettudatos életforma kialakítására. A vendéglátók szerint a falusi turizmust segítő adottságok közül (2. ábra) az első helyen a természeti adottságok állnak. A Zempléni Tájvédelmi Körzet az egyik legfontosabb a falusi turizmust megalapozó feltételek közül, mely szabadon látogatható a fokozottan védett területek kivételével. A következő a falusi életvitel, melyet a szálláshelyek megléte, népi hagyományok, rendezvények és műemlékek, építészeti adottságok követnek. A műemlékek, építészeti értékek adottak (füzéri vár, füzérradványi Károlyi-kastély és kastélypark, mikóházi görög katolikus templom, füzéri református templom, római katolikus templom, a telkibányai kopjafás temető és református templom, az Érc- és Ásványbányászati Múzeum, a hollóházi Porcelánmúzeum stb.), azonban ezek felújítására, az idegenforgalmi kínálat komplex módon történő bemutatására még szükség van. A legkevesebb pontot a lakosság képzettsége kapta.

2. ábra

A falusi turizmust segítő adottságok a falusi vendéglátók szemszögéből

Forrás: saját felmérés, 2010

A ZEMPLÉNI FALUSI TURIZMUS GAZDASÁGI ÉRTÉKELÉSE

A felmérés eredményeiből kiderült, hogy a vendéglátók nem tudják meghatározni a tevékenység során felmerülő költségeiket, így arról sincs pontos információjuk, hogy mennyi jövedelem képződik a falusi vendéglátás során. Ugyanerre az eredményre jutottam a korábban, Hortobágy menti településeken végzett felmérés során is. Akkor készítettem egy modellt a falusi turizmus ökonómiai vizsgálatára, melyet most adaptáltam a vizsgált zempléni településekre (1. táblázat). Elkészítettem a zempléni falusi vendéglátás gazdasági értékelését, melyben fejlesztési változatok hatását modelleztem a jelenlegi helyzetre vonatkozóan, számszerűsítve a tevékenység eredményét, amely a vendéglátók körében nem volt nyomon követhető. (A modell részletesebb leírása a cikk módszertani részében található.) Meghatároztam a térségben működő falusi vendéglátás költség-, bevétel- és jövedelemviszonyait, illetve elemeztem különböző beruházási koncepciók megtérülését három szolgáltatástípus és hét beruházási koncepció esetén.

A falusi turizmus tőkeszükséglete függ a leendő vendéglátás színvonalától és attól, hogy a rendelkezésre álló adottságokat szeretnék-e hasznosítani, vagy szükséges-e felújítás, új házrész építése. Ez alapján a tőkeszükséglet beruházási koncepciótól függően tág határok között változik (70 000–4 000 000 Ft) a térségre jellemző árak figyelembevételével. A modellben három szobával és nyolc férőhellyel számoltam. A meglévő vagy rendelkezésre álló kapacitások hasznosítása azt jelenti, hogy nincsen pótlólagos beruházás, az üresen álló, eddig nem, vagy kevés alkalommal (tisztaszoba), illetve más célra használt helyiségeket állítják a falusi turizmus szolgálatába.

1. táblázat

A falusi turizmus költség-, bevétel-, jövedelemviszonyainak és megtérülésének vizsgálatára alkalmas modell

Megnevezés		Input adat	Output adat
Szolgáltatási típus	1. Szállás	Vendégéjszaka Szállásár Reggeliár Vacsoraár	Állandó költség Változó költség Bevétel Nettó jövedelem Bruttó jövedelem Költségarányos jövedelmezőség Diszkontált megtérülési idő Nettó jelenérték
	2. Szállás+reggeli		
	3. Szállás+félpanzió		
Beruházási koncepció	1. Meglévő kapacitások hasznosítása		
	2. Szobafelújítás		
	3. Fürdőszoba-felújítás		
	4. Szoba- és fürdőszoba együttes felújítása		
	5. Szobaépítés		
	6. Fürdőszoba-építés		
	7. Szoba- és fürdőszoba együttes építése		

Forrás: Bainé Szabó (2003), Szabó et al. (2009)

A 2. táblázat tartalmazza a modell input adatait beruházási koncepciótól függően, továbbá étkeztetésben a reggelit 600, a vacsorát 1000 Ft/vendégéjszakában határoztam meg. Az input adatokat a 2010-ben a vendéglátók között készített felmérés eredményeire alapoztam.

2. táblázat

Input adatok a zempléni falusi turizmus modellezéséhez

Beruházási koncepció	Vendégéjszaka	Szállás (Ft/vendégéjszaka)
1-4.	150	1800
5-6.	200	2500
7.	250	3200

Forrás: saját felmérés, 2010

A falusi turizmus költség-, bevétel-, jövedelem- és megtérülési viszonyai kedvezően alakulnak (3. táblázat). A falusi vendéglátás éves költségeinél csak a vendéglátás érdekében felmerült költségek veendők figyelembe, elkülönítve a háztartás költségeitől. Ezt a megkülönböztetést – tapasztalataim alapján – a falusi vendéglátók egyáltalán nem folytatják, a falusi turizmussal kapcsolatos költségeik egybefolynak a háztartás költségeivel.

Az éves költségeket állandó és változó költségekre bontással vizsgáltam. Az állandó költségek tartalmazzák a falusi turizmus érdekében felmerülő amortizációt, javítási költségeket, az évente fizetendő tagsági díjat, a hirdetési költségeket és a vendégfogadásra kötött biztosítás költségét. Az építési beruházási koncepciók felé haladva a magasabb beruházási értékből fakadó magasabb amortizációs költség indukálja az állandó költségek emelkedését. Változó költségek között tüntettem fel az élelmiszer-alapanyag, az áramszükséglet, a vízszükséglet költségét, mely a fürdőszobai és a mosás-takarítás vízszükségletéből adódik, a szükséges mosó- és tisztítószerek költségét, felhasználva a *Horváth (1992)* által ajánlott fajlagos ráfordítási egységeket. Csak szállás esetén az áramszükséglet a legnagyobb költségtényező, míg az étkeztetés megjelenésével az élelmiszeralapanyag-költség válik meghatározóvá.

A bevételek nagyságát a vendégek száma, az átlagos tartózkodási idő, azaz a vendégéjszakák száma, valamint a szálláshely és az étkeztetés ára határozza meg. Értelemszerűen a szolgáltatás bővülésével emelkedik a bevétel, és ugyanez mondható el az építési koncepciók esetén is, ahol a magasabb szállásár és vendégéjszakaszám eredményezi a növekedést (3. táblázat).

A falusi turizmusból származó jövedelem kalkulálásakor a bruttó jövedelmet mutattam ki, azaz a munkabért nem szerepeltettem a költségek között. Csak szállás biztosításakor az egy vendégéjszakára vetített bruttó jövedelem 1075–2065 Ft, szállás és reggeli szolgáltatásakor 1375–2365 Ft, szállás és félpanzió esetén 1975–2965 Ft között alakul. A modell alapján a szoba és fürdőszoba együttes építése áll az első helyen, melyet a többi építési koncepció követ. Étkeztetéssel másfélszeresére, duplájára is nőhet az elérhető jövedelem. A megtérülési viszonyokat tekintve a nettó jelenérték-számítás eredményeinél az egyszerűsítés kedvéért nem írtam ki a Ft-értékeket, csak azt jelöltem, hogy érdemes-e megvalósítani az adott beruházást. Látható, hogy valamennyi beruházási koncepció megtérül a tervezett 15 éves működési időn belül: a meglévő kapacitások hasznosítása 0,2-0,4 év, a felújítási koncepciók 0,7-2,3 év, az építési koncepciók 2,5-7,1 év alatt.

A beruházási koncepciók megtérülésének vizsgálata alapján biztosabb pénzforgalom realizálható és a megtérülési viszonyok is kedvezőbben alakulnak, ha a szállás mellett megjelenik az étkeztetési lehetőség is. A beruházási koncepciók rangsorolásában a meglévő kapacitások hasznosítása és a fürdőszoba felújítása áll a vezető helyen 15 éves működési időt feltételezve.

3. táblázat

A zempléni falusi turizmus költség-, bevétel-, jövedelem- és megtérülési viszonyai

Szolgáltatás	Meglévő kapacitások hasznosítása	Felújítás			Építés		
		szoba	fürdőszoba	szoba és fürdőszoba	szoba	fürdőszoba	szoba és fürdőszoba
Állandó költség (Ft/év)							
Állandó költség	49 000	56 000	55 000	73 000	156 000	103 000	225 000
Változó költség (Ft/év)							
Szállás	36 000	36 000	36 000	36 000	48 000	48 000	59 000
Szállás+reggeli	81 000	81 000	81 000	81 000	108 000	108 000	134 000
Szállás+félpanzió	141 000	141 000	141 000	141 000	188 000	188 000	234 000
Összes költség (Ft/év)							
Szállás	85 000	92 000	91 000	109 000	204 000	151 000	284 000
Szállás+reggeli	130 000	137 000	136 000	154 000	264 000	211 000	359 000
Szállás+félpanzió	190 000	197 000	196 000	214 000	344 000	291 000	459 000
Bevétel (Ft/év)							
Szállás	270 000	270 000	270 000	270 000	500 000	500 000	800 000
Szállás+reggeli	360 000	360 000	360 000	360 000	620 000	620 000	950 000
Szállás+félpanzió	510 000	510 000	510 000	510 000	820 000	820 000	1 200 000
Bruttó jövedelem (Ft/év)							
Szállás	185 000	178 000	179 000	161 000	296 000	349 000	516 000
Szállás+reggeli	230 000	223 000	224 000	206 000	356 000	409 000	591 000
Szállás+félpanzió	320 000	313 000	314 000	296 000	476 000	529 000	741 000
Egy vendégéjszakára vetített bruttó jövedelem (Ft/év)							
Szállás	1 235	1 185	1 185	1 075	1 480	1 745	2 065
Szállás+reggeli	1 535	1 485	1 495	1 375	1 780	2 045	2 365
Szállás+félpanzió	2 135	2 085	2 095	1 975	2 380	2 645	2 965
Nettó jelenérték							
Szállás	+	+	+	+	+	+	+
Szállás+reggeli	+	+	+	+	+	+	+
Szállás+félpanzió	+	+	+	+	+	+	+
Diszkontált megtérülési idő (év)							
Szállás	0,4	1,4	1,2	2,3	7,1	3,6	6,2
Szállás+reggeli	0,3	1,2	1,0	1,8	6,2	3,2	5,6
Szállás+félpanzió	0,2	0,9	0,7	1,3	5,0	2,5	4,7

Forrás: saját számítás, 2010

MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK BŐVEBBEN

Megállapítható, hogy bár a vizsgált települések természeti és építészeti adottságokban bővelkednek és jelentős turisztikai potenciált rejtenek magukban, hasznosításuk szerény. Alacsony a kapacitáskihasználtság és az átlagos tartózkodási idő, mely a komplex programcsomagok hiányára vezethető vissza. A vendéglátók nincsenek tisztában a tevékenységgel kapcsolatban felmerülő költségekkel, nem ismerik a tevékenységüket érintő aktuális változásokat; a szállás mellett nem jellemző az étkeztetés és a programkínálat sem.

A vizsgált települések hazánk leghátrányosabb települései közé tartoznak. Az elmúlt években idegenforgalmi, infrastrukturális és intézményi fejlesztések jöttek létre a települések közötti partnerségen alapuló együttműködések következtében, így a 2002-ben tapasztalt helyzethez képest *a megoldandó feladatok köre leszűkült a munkahelyteremtésre.*

Nőtt a magánszállásadók száma, mely a turizmus potenciális fejlődési lehetőségét rejti magában, de végigjárva a településeket megállapítható, hogy potenciálisan jóval több ház alkalmas falusi turizmusra, amely jelentős számú munkanélkülinek és nyugdíjasnak jelenthetne jövedelemkiegészítést. *Emelkedett a szálláshelyek színvonala*, sokkal kevesebb a 2 napraforgós szálláshely a vendégfogadók saját forrásból és támogatásból történő fejlesztésének köszönhetően. A 3 napraforgós szálláshelyek dominálnak, és egyre több 4 napraforgós, azaz összkomfortos szálláshelyet kínálnak a vendéglátók. *Javult a szervezettség* is a helyi TDM-egyesületek koordinációs munkájának köszönhetően. A vendégforgalom mutatói (egy vendégfogadóra jutó vendégek, vendégéjszakák száma, az átlagos tartózkodási idő és a kapacitáskihasználás) azonban kedvezőtlenebb értéket mutatnak a 2002-es felméréshez képest, melynek oka az, hogy az országos tendenciától eltérően *a gazdasági válság átlagosan 40%-os forgalomvisszaesést eredményezett a térség falusi vendéglátóinál.*

A korábbi helyzettel ellentétben *a falusi vendéglátásnak a klasszikus formája kezd kialakulni*, melyben a falusi turizmus és a mezőgazdasági tevékenység egymás kiegészítője, továbbá kiemelkedő szerepű a térség népi hagyományai, szokásai és a vidéki életforma fenntartása. Az étkeztetés és a programkínálat azonban továbbra is szegényes, holott a falusi turizmus a szállásadással, étkeztetéssel és programkínálattal teljes.

Az idegenforgalmi kínálat bővült – bár ez az átlagos tartózkodási idő növekedésében még nem tükröződik –, mely a helyi TDM-egyesületek munkájában bízva, komplex programcsomagonként fog megjelenni a vendégek számára. A településeken szervezett komolyzenei koncertek, várjátékok, évente rendszeresen ismétlődő hagyományőrző rendezvények jelentős vonzerőt jelenthetnek a vendégek számára. Szélesebb körűvé vált a reklámtevékenység is: az interneten történő reklámozás mellett lehetőség nyílik a TDM-tagságból fakadóan tourinform irodákban történő hirdetésekre, továbbá utazási kiállításokon való részvételre is.

A falusi vendéglátók szervezett működése érdekében szükséges, hogy minden vendéglátónak legyen kapcsolata valamelyik falusi turizmussal foglalkozó szervezettel, így javasolt a FATOSZ megyei szervezetébe, a Falusi Turizmus Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Egyesületébe történő belépés, vagy a helyi TDM-egyesülethez való csatlakozás, mellyel lehetővé válna a vendégfogadók érdekvédelme, rendszeres tájékoztatása, szervezett vendégfogadás és a szálláshely minősítése. Szakirányú idegenforgalmi tanfolyam elvégzésével és ezáltal a gasztronómiai és a programkínálat bővítésével felismerhetővé válna a vidéki

életforma megőrzésének és bemutatásának jelentősége.

A vendégfogadók számára a szolgáltatásuk bővítése is megoldást jelenthet az átlagos tartózkodási idő növelésére, azaz *ha a szálláshely mellett speciális, tájjellegű programot is kínálnak*, mellyel az érkező vendégek bekapcsolhatók a helyi szokásokba, így megismerhetik azokat, a vendéglátókhoz nagyobb eséllyel térnek majd vissza, és emellett az átlagos tartózkodási idő és a kapacitáskihasználtság is növekedhet. Sok falusi vendéglátó kínálhatna programot a vendégek számára, akik például bekapcsolódhatnának a vendéglátóknál egyre inkább megőrzött és jelenlévő hagyományos paraszti gazdálkodásba, megismerhetnék a térség mezőgazdaságának és erdőgazdálkodásának hagyományait, a térségre jellemző nemzetiségi – szlovák, ruszin – tradíciókat, a falvak tükrözte néprajzi értékeket, betekintést nyerhetnének a kismesterségeket és házi ipari tevékenységeket tükröző életformába, például szövésbe, kosárfonásba, tányérfestésbe. Telkibányán a helyi szokásokat tükröző programkínálattal – kenyérsütéssel, szövéssel, fafaragással – is várhatják a vendégeket. Pálházán helyi, tradicionális programokat lehetne a vendégeknek nyújtani, mint például porcelánfestést, agyagfigurák készítését, mézeskalácssütést és -díszítést, valamint a vendégek táncházban megismerhetnék a helyi néptánc jellegzetességeit. A falusi, vidéki életmód megőrzésére szolgál Füzéren a tájház, mely a Hegyközre jellemző, hagyományos kisparaszti építkezést és lakáskultúrát tükrözi vissza. A térség a kisipari és kézműves mesterségek terén nagy múlttal rendelkezik. Érdemes lenne a turizmushoz kapcsoltan *a kézműves ágazatok*, például kosárfonás, korongozás *felkarolása*, mely a kereskedelemhez kapcsolódó vállalkozók aktivitását is ösztönözheti az előállított tárgyak kézműves boltokban, vásárokon, rendezvényeken történő értékesítésével. *Az átlagos tartózkodási időt növelheti, ha mindezek mellett megjelenik az étkeztetés is*, mely során a vendégek megkóstolhatják a helyi, tájjellegű ételeket.

A falusi turizmusnak így nagy szerepe lehet a térség népi hagyományainak, szokásainak megőrzésében és a vidéki életforma fenntartásában. *A falusi porta és ház felújítása, bővítése így lehetőleg helyi hagyományokon alapuljon, és tükrözze a hely varázsát, jellegzetességeit, elkerülvén azt a veszélyt, hogy a falvak fokozatosan elveszítsék népi hagyományaikat, kulturális örökségeiket.* Ez alapján a települések megújításának a falusi arculat megőrzésével kell párosulni, egyszerű, a Hegyközre jellemző porták kialakításával. A falvak lakóiban, különösen az idősebb generációkban tudatosítani kellene, hogy a falusi életvitel és ismeretanyag – mely apáról fiúra, asszonyról leányra szállt – mekkora kincs az utókornak, és megőrzése és továbbadása fontos feladataink egyike.

A kapacitáskihasználás teljesebbé tétele érdekében a vendéglátóknak törekedniük kellene arra, hogy a nyári szezon mellett tavasszal és ősszel is fogadjanak vendégeket. A természeti adottságokra, a térségben működő vadásztársaságokra és földtulajdonosi közösségekre alapozva pedig a téli vendégfogadás is *kiteljesíthető vadászok fogadásával*.

A falusi vendéglátók egyáltalán nincsenek tisztában az adózásban, a jogszabályi háttérben és a minősítésben beállt változásokkal. *Javaslom, hogy a helyi TDM-egyesületek feladata terjedjen ki a falusi vendéglátók informálására is a tevékenységüket érintő aktuális változásokról, lehetőleg személyes találkozás keretében.* A vendéglátókra, kortól függetlenül, nem jellemző az internet és e-mail használata.

Az önkormányzat a visszakapott idegenforgalmi adót pályázat keretében visszajuttathatná a vendéglátóknak, azzal a feltétellel, hogy bizonyítottan visszaforgatják azt a turisztikai tevékenységük fej-

lesztésébe. Ezt az összeget, bár nagysága nem jelentős visszabontva, akár önerőként is fel lehetne használni egyes pályázati források elnyeréséhez.

A programok kialakításánál figyelembe kell venni a keresleti oldalt is, illetve annak bizonytalanságát; a vendégek szemléletváltására is szükség van, hogy ezek a programok fizetőképes kereslettel is találkozzanak.

Feltártam, hogy ebben a térségben a meglévő kapacitások hasznosítása mellett *érdemes beruházni a falusi turizmus érdekében*, mely magasabb szolgáltatási árat és egyre több vendéget, illetve vendégéjszakát jelenthet. Mindez tovább javíthatja a falusi turizmus jövedelmi és megtérülési viszonyait.

Megállapítottam – amit a polgármesterek véleménye is alátámasztott, továbbá figyelembe véve a lakosság és falusi vendéglátók együttműködésre való hajlandóságát –, hogy *a településeken reális esély van az ökofalvak koncepciójának a megvalósítására, mely a falusi vendéglátással és az idegenforgalommal karöltve hozzájárulhat a globális szemléletre való neveléshez és a fenntartható fejlődés gyakorlati megvalósításához.* Ezt segítené a mikóházi példa alapján egy szociális szövetkezet kiterjesztése a Hegyköz többi településére is, koncentrálva a tájtermelésre, a hagyományos állat- és növényfajták hasznosítására, az önellátásra való berendezkedésre, melyben a falusi turizmus hírvivő és szemléletváltó szerepet is játszhatna az odaérkező városi vendégek felé.

Egy ökofalu vagy ökotérség létrehozása a Zemplénben, különösen a Hegyköz településein, *erősítené a vidékfejlesztés hármas funkcióját*: gazdasági szempontból lehetőséget teremtene a helyi termékek értékesítésére a helyi piacok bővítésével; társadalmi szempontból életszínvonalnövelést vonna maga után a jövedelemtermelés következtében; ökológiai-környezeti szempontból pedig a természeti elemek fenntartható védelmének gyakorlati példáját reprezentálná – mindezzel lehetőséget adva a térség válságból való kilábalásának és fejlődésének.

További kutatásaimban a zempléni falusi vendéglátás és a környezettudatosság kapcsolatát kívánom vizsgálni, a természeti értékeket egyre inkább tiszteletben tartó fenntartható fejlődés gyakorlati megvalósításának tükrében.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Antal J. – Pakurár M. – Oláh J. (2009): Examinations on job creation possibilities of SRF plants in rural areas of Hungary. 4th Aspects and Visions of Applied Economics and Informatics, March 26-27. 2009, Debrecen, Hungary, 1102-1106. pp. – (2) Bainé Szabó B. (2003): A vidékfejlesztés gazdasági, ökológiai és társadalmi funkcióinak összefüggése Hortobágy menti településeken. Doktori (Ph.D.) értekezés. Debreceni Egyetem, Agrártudományi Centrum, Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, Vállalatgazdaságtani Tanszék, 45. p. – (3) Chaitip, P. – Chaiboonsri, C. – Kovács S. – Balogh P. (2010): A Structural Equation Model: Greece's Tourism Demand for Tourist Destination. APSTRACT (Applied Studies In Agribusiness And Commerce) Vol. 4. Numbers 1-2. 75-83. pp. – (4) Csete L. – Láng I. (2009): A vidék fenntartható fejlődése. A vidék fejlődésének fenntarthatósága – hétköznapi megközelítésben. Budapest, MTA Történettudományi Intézet – MTA Társadalomkutató Központ, 53. p. – (5) Csete M. (2009): Fenntarthatósági vizsgálatok a vidékfejlesztésben. Gazdálkodás, 53. évf. 6. sz. 594-607. pp. – (6) Dávid L. – Tóth G. – Kelemen N. – Kincses Á. (2007): A vidéki turizmus szerepe az Észak-Magyarországi régióban, különös tekintettel a vidékfejlesztésre a 2007-13. évi agrár- és vidékpolitika tükrében. Gazdálkodás, 51. évf. 4. sz. 38-57. pp. – (7) FATOSZ (2010): Jó évet zárt a falusi turizmus. http://www.palyazatihirek.eu/videkfejlesztes/19-videkfejlesztesi-palyazatok/861-jo-evet-zart-a-falusi-turizmus 2010. február 02. – (8) Horváth Á. (1992): A fizetővendéglátás és falusi turizmus pénzügyi tervezése. In: Fizetővendéglátás és falusi turizmus II. Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző, Budapest, 89-114. pp. – (9) Nemessályi Zs. – Szabó B. – Nábrádi A. (2004): Quantification of Villages' and Rural Communities' Conditions: Annual Meeting, August

1-4 2004 Denver, Colorado, American Agricultural Economics Association, USA, 1-17. pp – (10) Pap J. (2002): Pálháza – Történelem és hagyomány. Pálháza, 2002. ISBN 963 204 051 1, 124., 135. p. – (11) Szabó B. – Könyves E. – Tikász I. E. (2009): A falusi turizmus helyzete és gazdasági kérdései. Szakkönyv. (Szerk.: Szabó B.) Párbeszéd a vidékért. MTA Társadalomkutató központ, Budapest. ISBN 978 963 508 567 5, ISSN 2060-5498, 144. p. – (12) Zemplén projekt (2009): Nagy-Milic Natúrpark – Hegyköz nagyattrakciós turisztikai termékfejlesztés. Füzér, 23-26. p. – (13) Integrált Városfejlesztési Stratégia – PÁLHÁZA. X-Centrum Nonprofit Kft, 2008 – (14) 239/2009. (X. 20.) Kormányrendelet a szálláshely-szolgáltatási tevékenység folytatásának részletes feltételeiről és a szálláshely-üzemeltetési engedély kiadásának rendjéről. Magyar Közlöny 2009. évi 148. sz., 38500-38509. pp. – (15) 4/2010. (VII. 5.) VM rendelet a kistermelői élelmiszer-termelés, -előállítás és -értékesítés feltételeiről szóló 52/2010. (IV. 30.) FVM rendelet és az élelmiszerek jelöléséről szóló 19/2004. (II. 26.) FVM-ESzCsM-GKM együttes rendelet módosításáról. Magyar Közlöny, 2010. július 5. 113. sz. 21781-21786. pp.

gazdálkodás = *tudástárház és tudásközösség*

A **gazdálkodás** több mint fél évszázada hazánk egyetlen olyan agrárökonómiai folyóirata, amely tudományos igényességgel közöl vidék- és agrárpolitikai, valamint agrárgazdasági, üzemtani, üzem- és munkaszervezési, élelmiszer-feldolgozási tanulmányokat, vitákat, nemzetközi kitekintéseket, könyvszemléket és konferenciák ismertetését. Ezzel a **gazdálkodás** nemcsak a tudományterület fejlődéséhez, a szaknyelv ápolásához járul hozzá, hanem az EU agrár- és vidékfejlesztési politikájának keretében a nemzeti agrárstratégia tudományos igényű formálását is elősegíti.

A **gazdálkodás** írói a mező-, erdőgazdaságban, az élelmiszer-feldolgozásban, a vidék- és területfejlesztésben tevékenykedő szakemberek, oktatók, kutatók, menedzserek, doktoranduszok, egyetemi és főiskolai hallgatók. A folyóirat nélkülözhetetlen segítséget nyújt a PhD hallgatók publikációs tevékenységéhez, és ezáltal a fokozat megszerzéséhez.

A **gazdálkodás** publikációi gyakran elsődleges forrásai új felismeréseknek, gondolatoknak, tananyagoknak és gyakorlati megoldásoknak. A megjelent cikkek aktualitásukat hosszasan megőrzik, s az egyes lapszámok könyvszerűen újra elővehetők. Az 1957 óta megjelent írások elektronikusan is elérhetők.

A **gazdálkodás** gondolkodásra, mérlegelésre és cselekvésre ösztönöz.

A **gazdálkodás** nemcsak TUDÁSTÁRHÁZ, hanem TUDÁSKÖZÖSSÉG is, így előfizetése – mely csekély összegű – egyben egyfajta szakmai közösséghez való tartozást is jelez.